

Utbedring og bygging av bolig for funksjonshemmede

Stortingsmelding 76/1971/72 påviser det samme, at boligforholdene blant funksjonshemmede er vesentlig dårligere enn blant befolkningen i gjennomsnitt.

DAGENS BOLIGER PLANLEGGES FOR «STANDARD-MENNESKET»

Den ordinære boligmasse er innrettet på et slags standardmenneske m.h.t. brukskrav. Dette mennesket er voksent, har full førighet i alle lemmer og forutsettes å greie seg selv i de fleste sammenhenger.

Ser vi på den norske befolkning, viser det seg at en nokså stor del av denne ikke kan måle seg med standardmennesket m.h.t. ytelser. En stor del er barn, en annen del er gamle, noen er svært små eller lange, andre mangler et lem eller har nedsatt førighet eller nedsatt sansning. Atter andre har funksjonsvansker p.g.a. psykiske eller sosiale forhold.

HVOR MANGE ER FUNKSJONHEMMEDE?

I følge boligundersøkelsen finnes det ca. 240 000 funksjonshemmede i Norge, derav ca. halvparten bevegelseshemmede. Dette betyr at hver femte husholdning har et funksjonshemmet medlem.

Situasjonen er ikke statisk, slik at problemet er løst når disse boligene er endret. Vi får stadig en tilvekst av funksjonshemmede. Dertil kommer at den nye boligmassen heller ikke er spesielt egnet for funksjonshemmede, og så lenge byggeforskriftene ikke inneholder krav til boligen om tilgjengelighet for bevegelseshemmede, kan vi vel heller ikke vente dette i den sosiale boligbygging de første årene framover.

FUNKSJONHEMMEDE HAR DÅRLIGERE BOLIG ENN ANDRE

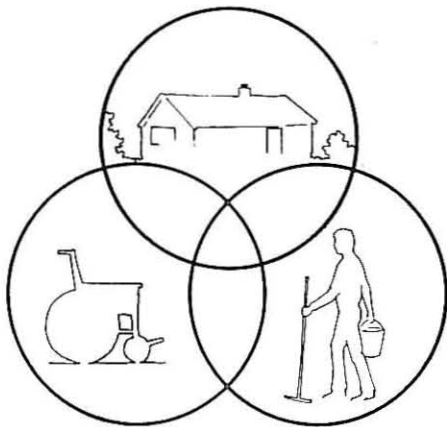
Boligundersøkelsen fra 1967 viste at funksjonshemmede hadde en dårligere boligstandard enn den øvrige befolkningen:

- 8% hadde ikke innlagt kaldt vann (5% blant alle husholdninger)
- 44% hadde ikke WC (32% blant alle husholdninger)
- 63% hadde ikke bad (40% blant alle husholdninger)

BOLIG ELLER INSTITUSJON?

Samspill mellom bygning, hjelpemidler og personhjelp.

Både boligendringer, tekniske hjelpemidler og ambulente pleie er kostbart. Undersøkelser har vist at en institusjonsplass koster stat og kommune tre ganger så mye som spesialbolig med hjelp i hjemmet. Da er det regnet med offentlig avgifter til pensjon, trygd og hjelpestønad, samt lønnsutgifter til diverse personell og utgifter til hjemmehjelp og hjemmesykepleie.

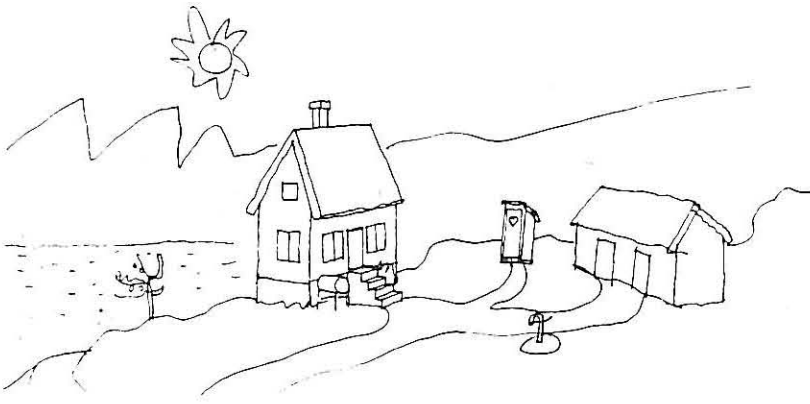

En god bolig for en funksjonshemmet kan skaffes ved et samspill mellom bygningsmessige tiltak, tekniske hjelpemidler og personlig hjelp. Disse tre typene av tiltak kan supplere eller erstatte hverandre. En utvendig trapp eller en

bratt atkomst til boligen kan avhjelpest ved at det opparbeides slakere vei der tomten gir mulighet for det — hvis ikke, kan kanskje en rampe eller en løfteplate monteres. Problemet kan også løses ved å anskaffe motordrevet rullestol eller ved at noen hjelper til med å skyve. Andre eksempler på slikt samspill er at en oppvaskmaskin kan redusere behovet for hjemmehjelp, og med en fryseboks kan en klare seg med færre handleurer.

Selv om bygningsmessige tiltak og tekniske hjelpemidler vil gjøre mange funksjonshemmede i stand til å klare seg selv i boligen, vil nok de fleste ha behov for og føle trygghet ved personlig hjelp i tillegg. Dette kan de få fra familiemedlemmer, naboer og en hjemmesykepleier. Flere kommuner har bygd ut en hjemmehjelpordning, og noen steder er det mulighet for andre behandlingstiltak, som ambulante fysio- og ergoterapeutisk behandling.

En sykdom kan forverre seg og minske funksjonsevnen til den syke. Det er dessuten vanlig at en skade eller sykdom medfører flere funksjonshemninger, for eksempel er cerebral parese-rammede ofte både bevegelseshemmede og syns- eller hørselshemmede, og en fysisk funksjonshemmet har også ofte psykiske lidelser. Ved individuell tilpassing er det viktig at skadens eller sykdommens utvikling klarlegges slik at en senere endring i funksjonsevnen ikke på nytt gjør boligen eller arbeidsplassen ubrukelig. Ofte er det nødvendig å planlegge for en dårligere funksjonsevne enn det personens tilstand i øyeblikket tilsier.

HVILKE PROBLEMER HAR FUNKSJONSHEMMEDE MED SIN BOLIG?

Dette eksemplet kan brukes til å illustrere det overordnede boligproblemet for den som er funksjonshemmet:

Generell ressurs svakhet, altså et økonomisk og sosialt problem, men selvfølgelig også et byggeteknisk og arkitektonisk problem når det gjelder løsningen av den enkelte oppgave.

En person i familien er blitt funksjonshemmet, f.eks. fått Multippel sklerose med utsikt til å bli rullestolbruker. Familien har lite penger, boligen ligger usentralt, har utedo, ikke innlagt vann, har riktignok fått installert parafinbrenner, men må hente parafinen utefra. Atkomstveien til huset er i bratteste laget og islagt om vinteren, og huset har en høy trapp opp til inngangsdør. Huset har kjøkken og stue i 1. etasje og soverom i 2. etasje. Forøvrig er huset dårlig vedlikeholdt og mangler isolasjon.

Familien har søkt om bistand fra kommunen for å utbedre boligen.

De vil gjerne fortsette å bo der. Altså et tilsynelatende umulig tilfelle.

Her er det åpenbart behov for å vurdere alle mulige hjelpetiltak, og en løsning er betinget av både distriktpolitiske forhold, økonomisk støtte til boligtiltak, kanskje støtte til bilkjøp og andre personlige hjelpeordninger.

BOLIGEN KAN GJØRES BEDRE

Videre skal vi se nærmere på hva som kan gjøres for at boligene kan egne seg bedre for funksjonshemmede:

- Boligen, huset eller leiligheten, bør ligge sentralt i forhold til service og kommunikasjonsmidler. For bevegelseshemmede bør tomta være så stor og lite kuppert at boligen kan bygges på ett plan. For syns- og hørselshemmede bør den ligge i et trafikkrolig miljø, da bakgrunnsstøy gjør det vanskelig å orientere seg.

- Atkomstveien til huset kan legges slik at en stigning overvinnes ved kjøretøy, mens gangveien er horisontal. Dette gjelder spesielt ved planlegging av nye boligfelter. Andre ting som kan bedre atkomst er sklisikkert dekke, håndløper langs atkomstvei og god belysning. Atkomstveien bør for blinde markeres med f.eks. annen type dekke enn den offentlige vei (fortau) den tar av fra.

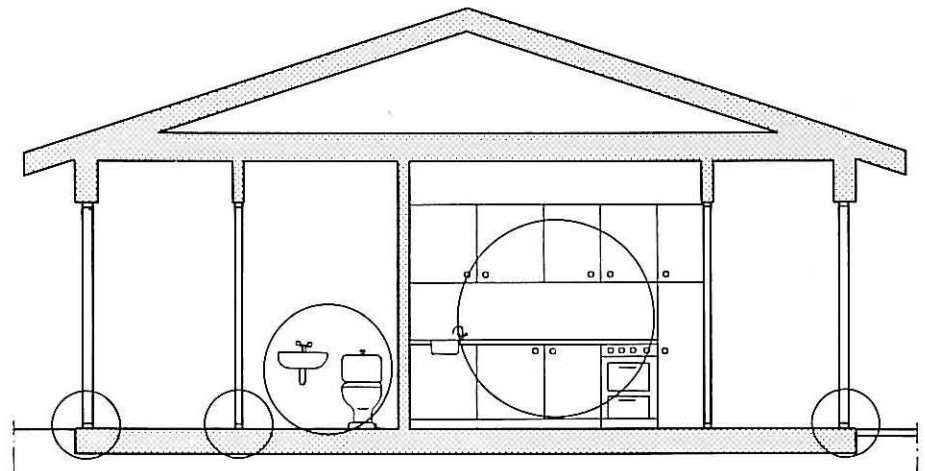
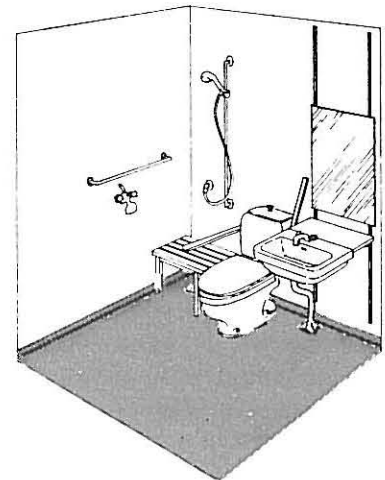
- Garasje, carport eller parkeringsplass bør legges så nær inngang som mulig i nivå med boligens inngang, og helst med overdekket forbindelse. Parkeringsplas-

sens bredde må være min. 380 cm for rullestolbrukere og helst ha automatisk garasjeåpner. Bilen bør kunne oppvarmes.

- Boligens planløsning må være slik at den er lett å orientere seg i. Dette gjelder spesielt for synshemmede og psykisk utviklingshemmede. Men også bevegelseshemmede har fordel av en enkel planløsning. De enkelte rom bør være så store at de kan brukes på flere måter. Det er en fordel med flere enn bare ett felles oppholdsrom (stue) for en familie, f.eks. kan kjøkkenet gjøres til ett rommelig «allrom».

- For mange funksjonshemmede kan ekstra plass for fysisk trening være nødvendig. Et eventuelt eget rom til dette vil Husbanken kreve spesiell begrunnelse for å gi lån til.

- I et godt kjøkken er benkeinnredningen konsentrert langs en vegg eller som en hjørneløsning.

Denne figuren viser noen av de typiske vanskelige punktene inne i boligen. Foruten inngangen med trapp og terskel, har vi plassforhold på bad og toalett. Vi har terskel til baderom, plassforhold og utstyr i kjøkken, og endelig terskel til terrasse/balkong.

- Bad og toalettrom i våre boliger er ofte for små. Ett av boligens toalettrom bør gjøres så stort at en rullestol kan komme til. Ofte mulig å slå sammen f.eks. bade-/WC-rom eller bade-/vaskerom for derved å få bedre golvplass.

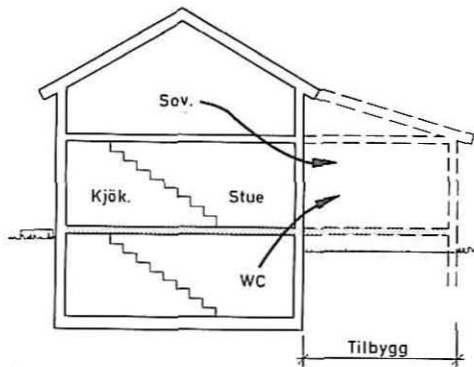
- Oppholdsrom, stue og hjemmearbeidsplass må ha gode møbleringsmuligheter og manøvreringsplass for rullestol.

- For funksjonshemmede som er mye sengeliggende, er det viktig at soverommet har god kontakt med andre oppholdsrom, at det er lyst, og om mulig med sol og utsikt.

- Funksjonshemmede trenger ofte ekstra bodplass for oppbevaring av tekniske hjelpemidler. Rullestolbrukere som har både inne- og utestol, må ha oppbevaringsplass for en ekstra stol. Elektriske rullestoler må ha lade plass på hensiktsmessig sted, f.eks. i forbindelse med garasje, vindfang, entré eller egnet bod.

- Foran skap må det være tilstrekkelig manøvrerplass for rullestol, garderobestenger bør kunne nås fra rullestol (1,2 m over golv). En del bevegelsehemmede kler av og på seg i sengen, og ønsker garderobeskap synlig og lett tilgjengelig fra sengen. Blinde trenger ekstra mye plass til sine bøker, og foretrekker ofte skyvedører i skap.

- Trappen opp til inngangsdør kan være vanskelig. Ved utbedring av bolig kan en utvendig inngangstrapp overvinnes ved enten rampe eller løfteplate. Nivåforskjeller opp til 0,5 m kan opptas av rampe, mens større forskjeller bør overvinnes ved løfteplate. Noen ganghemmede foretrekker trapp framfor rampe, mens andre må ha rampe i likhet med rullestolbrukere. Løfteplate er aktuelt der det ikke er plass til rampe. Leiligheter i 1. eller 2. etasje i blokk kan også gjøres tilgjengelige ved en løfteplate. Det finnes i dag flere typer løfteplater på markedet.

- Boligen bør bygges i én etasje. Er ikke dette mulig, må de viktigste rommene samles på inngangsetasjen. De viktigste rommene er stue, kjøkken, baderom med WC og et soverom. I eldre hus kan en trappeheis eller løfteplate hjelpe en bevegelsehemmet fra en etasje til en annen. Men ofte er det fornuftig å vurdere en ombygging av huset i stedet.

- Generelt bør dører i boligen være uten terskel. Er terskel påkrevet, må den være lavest mulig. Ytterdør må være minimum 100 cm og innvendige dører 90 cm brede.

- Funksjonshemmede er i større grad enn andre avhengige av en solrik ute plass. Denne plassen bør ha trinnfri atkomst fra oppholdsrom. Dette kan oppnås f.eks. ved å bygge et utendørs tremmegolv i høyde med dørterskelen.

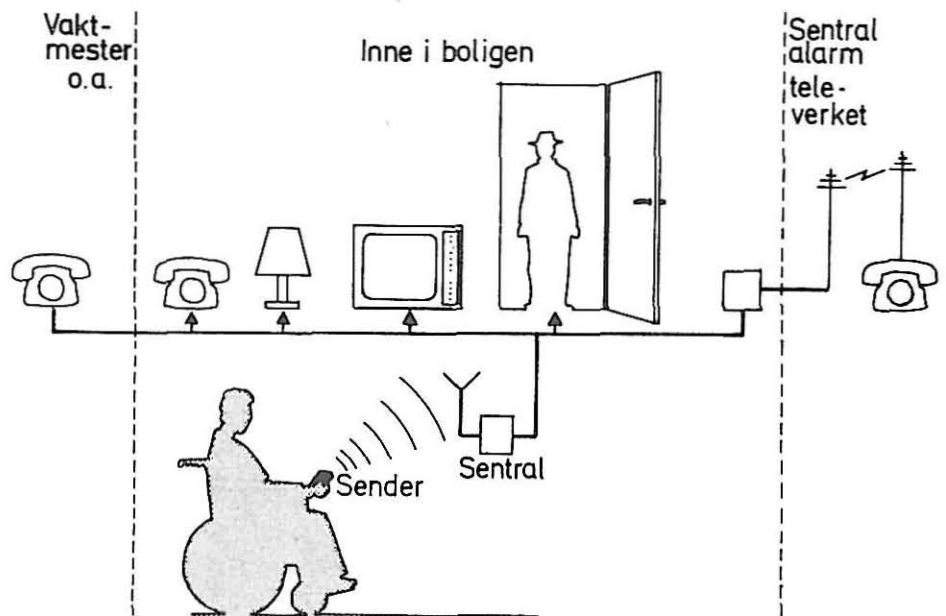
- Golvbelegget bør være mykt med tanke på fall. Tepper er uheldige for allergikere og astmatikere, men kan for stokkbrukere gi bedre sikkerhet mot fall. I toalettrom og andre rom med vannsøl anbefales sklisikre keramiske fliser eller sklisikre vinylbelegg i baner.

- Veggkledninger bør være av robuste materialer. Enkelte veggoverflater som gipsplater, finerte sponplater, o.l. er meget sårbare og bør beskyttes på utsatte steder. Overflatene bør ikke være støvsamlende, og materialene må ikke avgi allergiskapende gasser.

- Ettgrepskraner med hendel eller trykknappstyrte kraner kan være enklere for funksjonshemmede med liten styrke i armene. Det anbefales å bruke termostatbatteri for dusj og badekar.

- Elektriske kontakter og brytere bør settes i en høyde på ca. 0,8–1,2 m. Nøyaktig høyde bør sjekkes ved funksjonsvurdering. En samlet fjernstyring av de forskjellige tekniske apparater kan øke funksjonsevnen for mange. Automatsikringer anbefales.

- Telefon og varslingsanlegg er nødvendige hjelpemidler og vil også gi en trygghetsfølelse.

- Oppvarming bør styres fra en romtermostat.

- Lyspunkter må plasseres slik at de ikke blander, men gir godt lys og gode kontraster. Dette er viktig for synshemmede. El-varme i golv, spesielt i våtrom, kan gjøre golvet mindre sklifarlig ved at vannsøl raskere tørker opp, og er dessuten godt for revmatikere.

- Luftfuktighet og ventilasjon må avpasses spesielt for mange funksjonshemmede.

- Bevegelsehemmede kan ha nytte av innendørs nedkast for avfall (mye avfall, bleier, osv. som bør fjernes jevnlig). Nedkastet må plasseres i høyde maksimum 1 m over golv, og med dør som kan settes i åpen stilling, altså ikke krever bruk av begge hender samtidig.

- For orienteringshemmede er riktig bruk av farger og lys viktig for å kunne ta seg fram. Dører bør markeres med en kontrastfarge. Blending gjennom vinduer eller lysseting må unngås.

HVORDAN KAN SITUASJONEN BEDRES?

Gjennom de økonomiske støtteordningene har det offentlige erkjent et ansvar for boligsaker for funksjonshemmede og eldre. Fra 1978 er dette ansvaret i hovedsaken blitt samlet under Husbanken. Bankens rundskriv HB-1056 av 8.2.78 pålegger husnemnda (boligkontoret) i den enkelte kommune et spesielt ansvar i slike saker, i tillegg til den alminnelige behandling av lånesøk-

nader. Sitat: «Vedkommende organ har innenfor sitt område en alminnelig veiledningsplikt. — Vi vil særlig peke på at vedkommende kommunale organ som behandler boligsaker for funksjonshemmede om mulig bør peke på omstendigheter som i det konkrete tilfelle særlig kan få betydning for resultatet.»

Boligkontoret, ved boligsekretæren, må tillegges ansvaret for at den funksjonshemmede får den faglige hjelp som er nødvendig for å løse den enkelte byggesaken. Sekretæren må gis mulighet/midler til å engasjere fagfolk, enten de er ansatt i andre etater i kommunen eller arbeider som frittstående konsulenter. Boligsekretæren må få bistand på fylkesplan når dette er ønskelig. I de kommunene hvor det ikke finnes boligsekretær, er det naturlig at sosialkontoret har den ansvarlige og koordinerende funksjonen. Der hvor det finnes både boligsekretær og sosialkontor må disse samarbeide, da henvendelsene fra funksjonshemmede sannsynligvis vil komme begge steder. Til hjelp i dette arbeidet lager NBI et informasjonsmateriale.

Det viktigste er en økonomisk oppfølging fra det offentliges side. Det må kanaliseres betydelige ressurser for å gjøre samfunnet allment tilgjengelig for de svakere stilte grupper. Det er ikke nødvendigvis snakk om store nye uttelling, men i stor grad om omfordeling, f.eks. av penger som brukes på ekstra opphold på sykehus og pleiehjem, fordi pasienten ikke har en tilrettelagt bolig med nødvendig personlige hjelpeordninger å komme hjem igjen til.

Tegningene er laget av
Gunnar Selnæs, NBI.

HENVISNINGER:

Byggforskserien:

A 320.211 Tilpassing til orienterings- og bevegelsehemmede

A 320.212 Dimensjonering for rullestol

A 320.205 Ulike funksjonshemninger og bygningsmessige tiltak

A 331.712 Individuell tilpassing for funksjonshemmede. Sjekkliste ved funksjonsvurdering. (Disse bladene henvender seg til den gruppen av fagfolk, helsepersonale, sosionom, ergoterapeut og arkitekt som skal bistå den funksjonshemmede i en byggesak.)

A 331.713 Individuell tilpassing av bolig for orienterings- og bevegelsehemmede.

Norges Handicapforbund: Funksjonshemmedes krav til bygninger, en sjekkliste.

Den Norske Stats Husbank: Nye regler for finansiering. Rundskriv HB-1056. Prosjektering av boliger for funksjonshemmede, fra 1. januar 1978. Prosjektering av boliger for bevegelsehemmede, Oslo 1974. HB-3210.

Byggforskserien kan bestilles fra Norges Byggforskningsinstitutt, Oslo.